

Razvojne mogućnosti trgovine i ugostiteljstva u Podravini

Zadovoljavanje svakodnevnih potreba radnih ljudi jedan je od primarnih zadataka socijalističkog samoupravljanja. Samoupravnom društvu ne može biti svejedno kako, na koji način, i uz kakve uvjete radni čovjek ostvaruje svoje osnovne životne potrebe za hranom, odjećom, zabavom i drugim, naoko sitnim pitanjima. Promatrano sa stanovišta općeg društvenog razvoja zanemariva je činjenica da li jedno naselje ima u svom sastavu trgovačku ili ugostiteljsku radnju ili ne. Međutim, žitelje tog naselja i te kako zanima kako doći do osnovnih životnih namirnica ili tehničkih pomagala koje nije u stanju sam proizvesti u okviru svog domaćinstva. Drugim riječima, društvena funkcija trgovačko-ugostiteljske djelatnosti i te kako je značajna. Posve je drugo pitanje koliko smo pažnje posvećivali tim djelatnostima i u kakvim se uvjetima vršio dosadašnji razvoj trgovačko-ugostiteljske djelatnosti u ovom dijelu Podravine.

Prilično je rašireno mišljenje da su obje ove djelatnosti sekundarnih značaja. Takva shvaćanja nisu samo specifična za područje ovih triju općina. Tek izuzetno, u pojedinim turističkim centrima i velikim naseljima ove djelatnosti su osnovni nosioci razvoja društveno-političke zajednice, pa samim tim imaju i povoljniji tretman u ukupnom razvoju.

Ne postoje komparativne analize razvoja ukupne društvene privrede i ovih dviju grana. Površna promatranja i realno stanje razvoja trgovine i ugostiteljstva na području naših općina upućuju na zaključak o zaostajanju trgovine i ugostiteljstva u odnosu na ukupan privredni razvoj. Tekuće plansko razdoblje pokazuje da su se dogodile značajne i kvalitetno sadržajne promjene na području općine Đurđevac. Ludbreg i Koprivnica tek treba da izbore pozicije u narednom planskom razdoblju za ubrzaniji razvoj trgovačko-ugostiteljske djelatnosti.

I.

Sadašnja razvijenost trgovačko-ugostiteljskih kapaciteta na našem području pokazuje nekoliko uočljivih značajki.¹ Prije svega, valja naglasiti da je u posljednje dvije do tri godine došlo do organizacijskih promjena i do objedinjavanja ovih djelatnosti. Djelatnost trgovine i ugostiteljstva ostvaruje se u jedinstvenoj radnoj organizaciji na području svih triju općina. Radna organizacija koja objedinjava ove djelatnosti na području Ludbrega je udružena u SOUR — »Bednja«, što je, nema sumnje, daljnji stupanj u razvoju samoupravne organizacije.

Udruživanje trgovačko-ugostiteljske djelatnosti u jedinstvene radne organizacije rezultiralo je u promjenama samoupravne organizacije kako u trgovini tako i ugostiteljstvu. Uslijedio je proces stvaranja osnovnih organizacija udruženog rada — specijaliziranih za pojedinu djelatnost. Na toj osnovi nikli su kao embrionalni oblici i OOUR-i čija je osnovna djelatnost veleprodaja. Očito je da je proces samoupravnog organiziranja ušao u novu etapu. Ovako postavljena samoupravna organizacija omogućava dalje horizontalno ali i vertikalno udruživanje, bilo s proizvođačkim organizacijama udruženog rada, bilo s trgovačko-ugostiteljskim radnim organizacijama u cilju zajedničkog dohodovanja, specijalizacije i podjele rada.

Naglašeno se može uočiti slaba razvijenost skladišnih kapaciteta za potrebe kontinuirane opskrbe potrošača. To upućuje na ovisnost svih triju radnih organizacija na opskrbu od drugih veletrgovinskih radnih organizacija, što samo po sebi ne bi bilo veliko zlo kad bi tržište normalno funkcioniralo i bilo opskrbljeno dovoljnim količinama roba. Ovu činjenicu najbolje ilustrira podatak da u Koprivnici poslije rata nije sagrađen ni jedan kvadratni metar skladišnog prostora namijenjen veleprodaji.

Slijedeća značajka koja je zajednička za čitav ovaj kraj je prisutnost većeg broja prodajnih punktova bilo proizvođačkih ili trgovačkih radnih organizacija čije je sjedište izvan područja općine. Ti kapaciteti nisu tako mali. Po broju prodajnih mjesta zastupljeni su sa 16 posto u ukupnoj strukturi trgovačke mreže.²

Po količini prodajnog prostora ta zastupljenost je još i veća. Međutim, njihova zastupljenost najveća je u ostvarenom prometu. Roba, koju prodaju prodajni punktovi drugih radnih organizacija, u pojedinačnim cijenama znatno je veća (bijela tehnika, namještaj, video i akustični aparati), tako da u ukupnom prometu u pojedinim općinama njihovo učešće prelazi i 30 posto ukupno prodanih roba. Iz ove karakteristike proizlazi logičan zaključak o otvorenosti ovog tržišta. Uz ovakav zaključak nameće se i jedno pitanje. Da li su i u kojoj mjeri društveno-političke zajednice imale zacrtanu dugoročnu politiku razvoja trgovačke djelatnosti?

Daljnja zajednička značajka trgovačko-ugostiteljske djelatnosti u gornjoj Podravini je prisutnost velikog broja privatnih ugostiteljskih radnji. Na području sve tri općine djeluju ukupno 184 ugostiteljska objekta. Privatni sektor zastupljen je sa 96 objekata ili 52 posto. Ovakvu situaciju u negativnom smislu posebno karakte-

Robna kuća »Izvor« u Koprivnici — najvažnije središtu trgovine u Podravini

rizira najniži oblik kategorizacije objekata, nizak stupanj opremljenosti i usluge. I u ovom slučaju može se postaviti pitanje imamo li izgrađenu dugoročnu politiku razvoja privatnog ugostiteljstva na ovom području? Naime, polazimo od pretpostavke da bi privatno ugostiteljstvo trebalo biti dopuna društvenom.

Stanje razvijenosti trgovačko-ugostiteljskih kapaciteta pokazuje relativno zaostajanje, posebno trgovačke djelatnosti ovog područja u komparaciji s razvojem trgovine u SRH. Naime, još 1976. godine u SRH jedna prodavaonica je dolazila na 249 stanovnika. Danas je taj omjer zasigurno povoljniji. Područje Koprivnice i Ludbrega je u velikom zaostatku. Đurđevac je po ovom pokazatelju na prosjeku SRH. Čak što više na području općine Koprivnica došlo je do pogoršanja situacije. U 1976. godini na jednu prodavaonicu dolazilo je 337 stanovnika, a danas čak 371 stanovnik. Kako nije u pitanju bitnije povećanje broja stanovnika, za pretpostaviti je da je došlo do smanjenja broja prodavaonica.³

Nizak stupanj reproduktivne sposobnosti daljnja je zajednička karakteristika u sve tri radne organizacije. Ukupna ulaganja u osnovna sredstva u tekućem petogodišnjem planu iznose svega 167 milijuna dinara, od čega polovina otpada na ulaganja u dva kapitalna objekta u Đur-

đevcu (robna kuća i hotel) u ovoj godini. Nešto preko 50 posto ovih ulaganja otpada na vlastita sredstva.

Sredstva banaka i drugih kreditora zanemari-va su, kad se izuzmu ulaganja u dva već spomenuta đurđevačka objekta. Iz ovoga se logično mora izvući zaključak da je u tekućem planskom razdoblju razvoj trgovačko-ugostiteljskih kapaciteta bio prepušten, uglavnom, radnicima tih djelatnosti i njihovim skromnim mogućnostima investiranja.

II.

Završetak tekućeg planskog razdoblja obilježava i završetak jedne etape u razvoju trgovačko-ugostiteljske djelatnosti ovog kraja. Udruživanjem trgovačko-ugostiteljske djelatnosti u jednoj radnoj organizaciji stvorene su pretpostavke za uspješnije dohodovanje u objema djelatnostima, za eliminiranje neloyalne konkurencije, za racionalnije korištenje kapaciteta, za stvaranje čvršćih dohodovnih odnosa.

Druga pretpostavka, koju je neophodno ostvariti u cilju bržeg razvoja ovih djelatnosti, jest nastojanje da se promijeni opće uvriježeno mišljenje u ovim djelatnostima. Trenutno na vrlo niskom glasu nalazi se trgovačko-ugostiteljska djelatnost i radni ljudi koji u njima rade.

Nova »Slogina« robna kuća u Đurđevcu pred dovršenjem (kolovoz 1980. godine)

Za ovakvo stanje dobrim dijelom krivi su i sami radnici koji rade u ovim djelatnostima.

U cilju mijenjanja uobičajenog shvaćanja o trgovačko-ugostiteljskoj djelatnosti neophodno je da radnici tih djelatnosti usmjere svoju aktivnost i ponašanje, te da se ta »opća slika« počne mijenjati. Sami moramo činiti velike napore da se razbije prilično udomaćeno mišljenje kako u ovim djelatnostima u iznad prosječnom postotku rade ljudi lošijih moralnih vrijednosti.

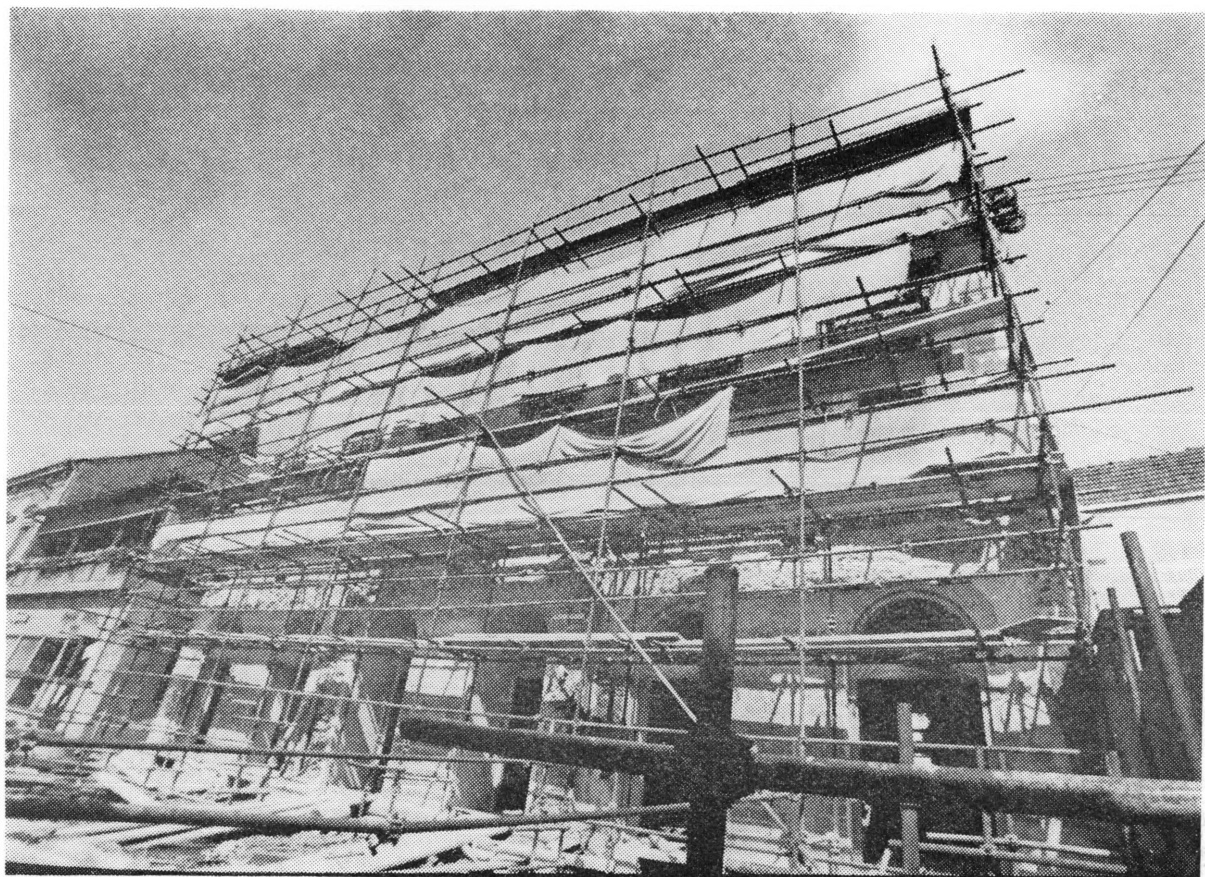
Osnovna pretpostavka za otvaranje takvih procesa je šire otvaranje vrata mladim školovanim kadrovima koji do sada nisu radili u ovim djelatnostima. Njihovo osposobljavanje za obavljanje rukovodećih funkcija u ovim djelatnostima omogućit će da se ostale pretpostavke bržeg razvoja trgovine i ugostiteljstva i ostvaruju.

Kvalifikacijska struktura zaposlenih, posebno u stručnim službama nije zadovoljavajuća. Ni jedan posto fakultetski obrazovanih kadrova ne

može zadovoljiti iole ozbiljnije razvojne programe.⁴ Već naglašeni problemi o »lošem glasu« ovih djelatnosti s jedne, i nizak nivo osobnih dohodaka s druge strane, nisu stimulans za privlačenje mladih stručnih kadrova.

Morat će se učiniti posebni naponi da se prevladaju kako psihološke barijere, tako i slabiji materijalni položaj. Smatram da temeljnije bržeg razvoja ovih djelatnosti bez sposobnih stručnih kadrova nije moguće.

Razvoj trgovine i ugostiteljstva na ovom području neće biti moguć ako se ne učine kvalitetno novi naponi u osiguranju kadrovske potencijala, ne samo kod fakultetskih kadrova već osnovne kadrovske baze. Sve teže je nalaziti kandidate za školovanje za zvanje ugostiteljskih radnika. Kod radnika u trgovini još nije takva situacija, ali se u to zanimanje usmjeravaju pretežno oni učenici koji ne mogu ostvariti svoje želje u nekoj drugoj struci.

Trgovačko poduzeće »Izvor« u staroj koprivničkoj gradskoj jezgri uređuje jednu od najsvremenijih željeznarija u sjevernoj Hrvatskoj

Prema tome, dužan je napor da se poboljša materijalni položaj radnika u jednoj i drugoj djelatnosti. Jer, samo na toj osnovi moguće je graditi kadrovsku politiku, koja će ne samo brojem, već kvalitetom i stručnošću osigurati neophodne kadrove za ove djelatnosti.

Podaci o sadašnjem stanju razvijenosti trgovačko-ugostiteljskih kapaciteta pokazuju da u strukturi tih kapaciteta dominiraju prodavaonice mješovitom robom i ugostiteljski objekti najniže kategorije.

Prema tome neophodno je da se čine dodatni naponi u cilju stvaranja specijaliziranih objekata, ne samo u trgovini, već i ugostiteljstvu.

S druge strane poslijeratni razvoj ovih djelatnosti nije bilježio intenzivniju izgradnju novih kapaciteta. Sagrađene su dvije robne kuće mješovitog tipa. Novosagrađeni prostor bio je, uglavnom, usmjeren na izgradnju tzv. samoposluga, koje su, u stvari, također prodavaonice mje-

šovitom robom, ali na principu samoposluge i djelomično samoizborom. Nova etapa razvoja trgovačke djelatnosti mora težiti izgradnji strogo specijaliziranih prodajnih prostora u općinskim centrima. S druge strane, prije ili kasnije, svaki općinski centar morat će izgraditi na pogodnoj lokaciji »opskrbni centar«, gdje će kupac moći da zadovolji »sve« svoje želje.

Već smo konstatali da je razvoj trgovačko-ugostiteljske djelatnosti išao dosta sporije od rasta ukupne društvene privrede. Ovakva ocjena se u još naglašeniji formi može izreći kad je u pitanju razvoj ovih djelatnosti izvan današnjih općinskih centara.⁵ Pretežan dio trgovine na selu nalazi se u adaptiranim objektima zadružnih domova ili objektima u kojima je i prije rata bila trgovina. Sto se tiče ugostiteljstva, običan »bircuz« je danas još u većini slučajeva krajnji domet, bilo da je riječ o privatnom ili društvenom sektoru.

Potrošaču na selu poklanjali smo doista malo pažnje. Počesto zanemarujemo činjenicu da većina stanovništva naših općina živi na selu, a dosta i onih koji su u radnom odnosu. Nerijetko se susrećemo s tezom: »Ti potrošači neće nam pobjeći«. To je samo djelomično točno. Činjenica je da »promet bježi«. Bježanje se osjeća u onim pravcima gdje je trgovina razvijenija nego u nas (Zagreb, Varaždin).

Ozbiljnije, ali nedovoljno iskorištene mogućnosti razvoja i trgovine i ugostiteljstva su na selu. Moramo učiniti posebne napore da se u programima razvoja u razdoblju 1981—1985. godine nađu rješenja za ozbiljnije investicijske zahvate na području sela. U sklopu tretiranja ovog problema posebno mjesto moraju dobiti tzv. bivši općinski centri. To su naselja s većom aglomeracijom stanovništva. Ta mjesta predstavljaju svojevrstne privredne, političke i kulturne centre za jedan dio okolnih sela. Omogućavanjem dostupnosti kupnje, širimo mogućnost potrošnje.

Uz ozbiljniji pristup društvenog sektora treba ozbiljnije sagledati i mogućnosti ugovornih radnji. Na cjelokupnom području djeluje svega šest ugovornih radnji. Očito je da je zanimanje privatnika neznatno. Isto tako nije do sada došlo do izražaja ni veće zanimanje trgovine. Krutost postojećih normi, pa i forma pod kojom treba da djeluju ugovorne trgovačke radnje umanjuje zanimanje kako privatnika, tako i trgovačkih OUR-a.

U cilju realizacije svih mogućnosti razvoja trgovine i ugostiteljstva na području gornje Podravine, neophodno je da se jasno utvrdi politika razvoja i njihovi nosioci. I u ovoj domeni ima prilično nejasnoća i nedefiniranih opredjeljenja. Lokalnim trgovačko-ugostiteljskim kućama se, nerijetko, pripisuje monopolizam. Slijedeći tu logiku, pod firmom »razvijanja monopola« lokalne trgovine, izdaju se odobrenja proizvođačkim ili trgovačkim kućama sa strane, koje su u pravilu zainteresirane za prodaju tzv. visokoakumulativnih artikala. Takvi objekti lociraju se u adaptiranim zakupljenim ili kupljenim objektima isključivo u općinskim centrima. Smatram da lokalne trgovačke kuće ne bi trebale imati ništa protiv prisustva »sa stranex, pod uvjetom da se naprave specijalizirani objekti i da se takva kuća obveže na daljnje investiranje u proporciji s ostvarenim dohotkom.

Sličnu ili još težu situaciju susrećemo u ugostiteljstvu. Privatno ugostiteljstvo se razvija bez ikakvih kriterija i stihijski.

Pored toga, ugostiteljskom djelatnošću bavi se i čitav niz sportskih društava i drugih radnih organizacija. Na taj se način dohodak, koji se stvara u grani, vrlo usitnjeno ostvaruje, pa i nenamjenski troši. Ne postoji mogućnost koncentracije dohotka stvorenog u grani i njegova investicijskog usmjeravanja. Bilo bi pogrešno da se shvati, kao da se težište bitke usmjerava protiv privatnih ugostitelja. Smatram da privatnom ugostiteljstvu treba dati određenu fizionomiju i koncepciju. Jer, privatno ugostiteljstvo

zasnovano na birtašenju nije dopunjavanje ugostiteljskih usluga, već izvor neopravdanog i laganog bogaćenja pojedinaca.

Posebnu pažnju OOUR-i ugostiteljske djelatnosti trebaju posvetiti tzv. sportskim bifeima. Riječ je o principijelnom pitanju. Naime, s pravom ugostiteljstvo može da postavi pitanje zbog čega da ta djelatnost sudjeluje u financiranju opće i zajedničke potrošnje proporcionalno znatno više od ostalih privrednih grana?

Sva ova pitanja neophodno je studiozno razmotriti, jer dok se ti problemi potpuno ne raščiste neće se moći dati odgovor na pitanje kakve su razvojne mogućnosti trgovačko-ugostiteljske djelatnosti na našem području. Sretna je okolnost što se nalazimo na kraju jednog planskog razdoblja. Rasprave o programima razvoja ovih djelatnosti u narednom planskom razdoblju treba da posluže i za traženje odgovora na sva otvorena pitanja mogućnosti dohodovanja u oblasti trgovine i ugostiteljstva.

III.

Potencijali za razvoj trgovine i ugostiteljstva na području naših općina ni približno nisu iskorišteni.

Ovim dijelom Podravine prolazi glavni sjeverni prometni pravac istok-zapad. Uz to, nalazimo se na osnovnom željezničkom pravcu sjeveroistočna Evropa-Jadran. Neposredno nam predstoji otvaranje cestovnog graničnog prijelaza u Goli. To daje mogućnost za razvoj malograničnog prometa i prometa od putnika u tranzitu.

Čitavo ovo područje u turističkom smislu je krajnje zapušteno. Trgovačko-ugostiteljske radne organizacije morat će preuzeti na sebe odgovornost za razvitak turizma u znatno širem opsegu, nego što je to dosada slučaj s lovnim turizmom.

Čvršće povezivanje ovih grana s industrijom ovog kraja, posebno s agroindustrijom omogućava da se na toj osnovi razviju znatni kapaciteti za uskladištavanje poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

Vrlo intenzivan industrijski razvoj na području općine Đurđevac i Ludbreg u tekućem planskom razdoblju doveo je do značajne promjene u strukturi stanovništva. Istovremeno, stopa rasta zaposlenosti u Koprivnici bila je jedna od najvećih. Sve to uvjetuje da se trgovina i ugostiteljstvo susreću sa sve većom tražnjom i kupovnom mogućnošću stanovništva.

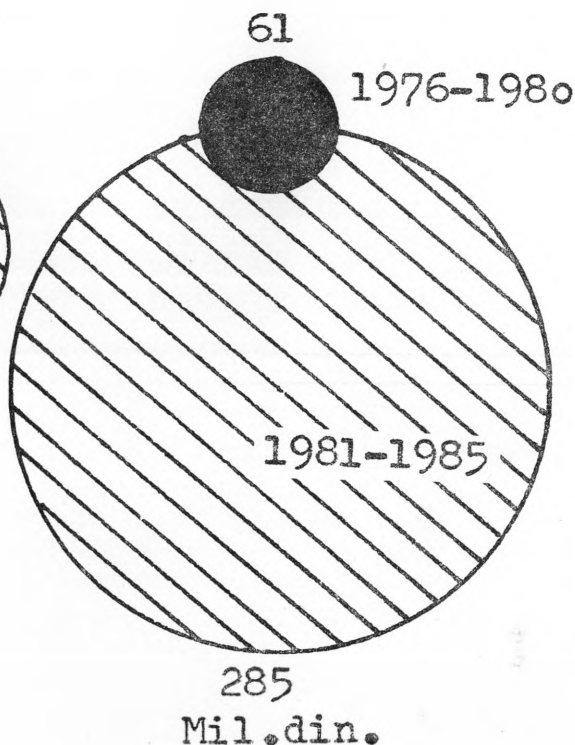
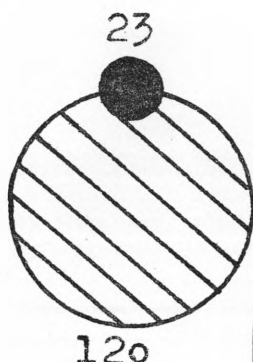
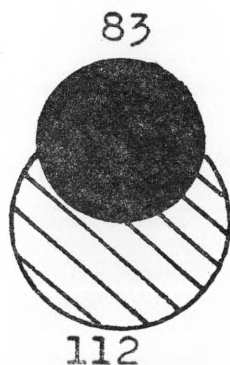
Programi ulaganja u osnovna sredstva i trgovine i ugostiteljstva u planskom razdoblju 1981—1985. predviđaju tri puta više sredstava no što je ostvareno u tekućem planskom razdoblju. To su vrlo ambiciozni programi. Ove djelatnosti samo sa svojom akumulacijom neće biti u stanju to i ostvariti. Bit će neophodno da iza tih programa stanu i potrošači, ali i financijske organizacije.

Razvoj trgovačko-ugostiteljske djelatnosti, kao značajnog faktora društvenog standarda

Đurđevac

Ludbreg

Koprivnica

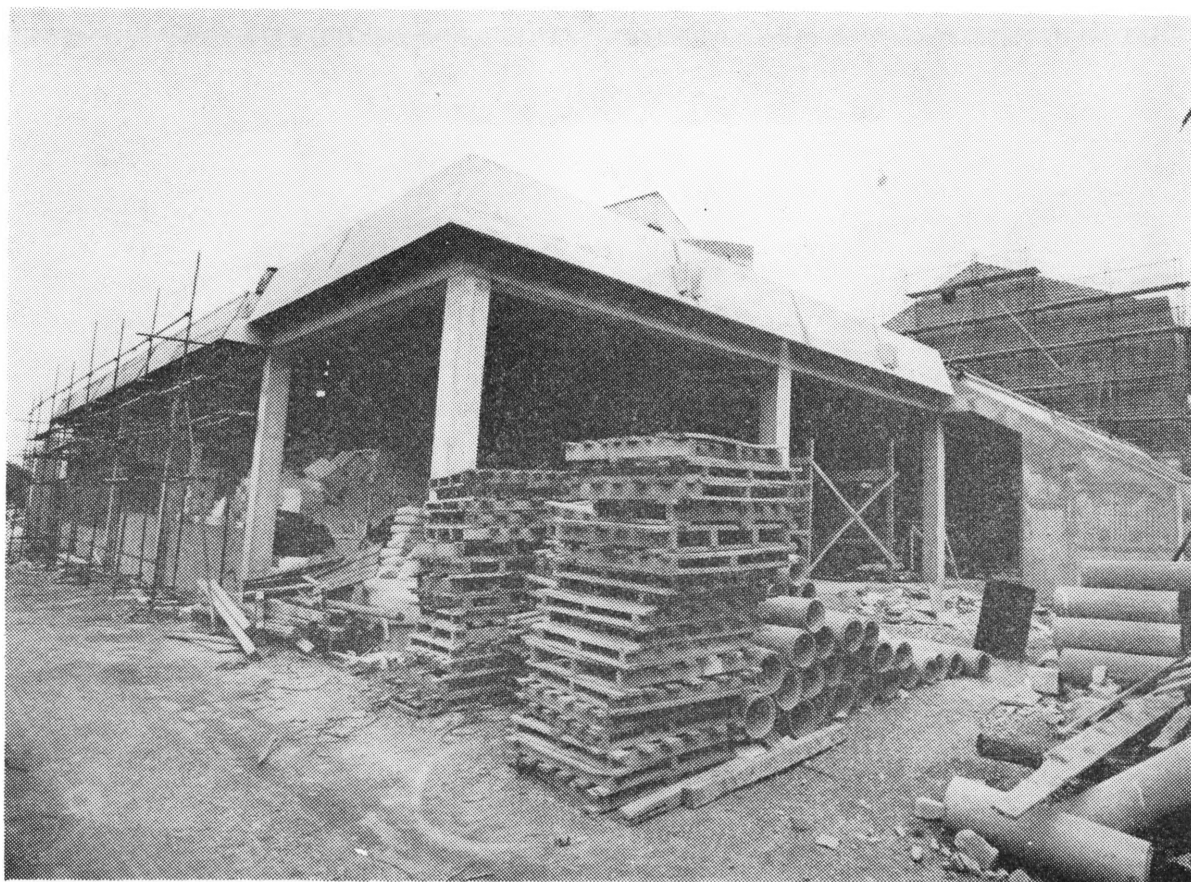
Obujam investicijskih ulaganja u razvoj trgovine u tri podravske općine od 1976. do 1980. godine i plan za iduće srednjeročno razdoblje od 1981. do 1985. godine

radnih ljudi, mora postati zajednička briga svih organizacija koje se bave položajem radnog čovjeka, a ne samo lokalnih trgovačko-ugostiteljskih radnih organizacija. Pored toga, svoj dio odgovornosti moraju preuzeti savjeti potrošača, mjesne zajednice, društveno-politička zajednica, pa i proizvodna privreda ovog kraja.

U cilju bržeg razvoja trgovačko-ugostiteljske djelatnosti treba zaustaviti prelijevanje dohotka stvorenog u ovim granama u djelatnosti koje s ovime imaju tek sporedne veze. U svakom slučaju mora se obustaviti financiranje zajedničke potrošnje iznad onog opsega koji je obavezan za ostale privredne grane.

Svladavanje unutrašnjih slabosti u samim djelatnostima, kadrovsko osvježanje ovih djelatnosti i ravnopravan tretman trgovine i ugostiteljstva od strane bankarskih institucija, pretpostavka su da trgovina i ugostiteljstvo svojim razvojem prate razvoj ukupne društvene privrede.

Daljnje zaostajanje ovih djelatnosti vodilo bi u stagnaciju ne samo ove grane, već bi posebno negativno utjecalo na rast ukupne društvene privrede te opće i zajedničke potrošnje. Posve je sigurno da sadašnje subjektivne snage u ovim djelatnostima neće dozvoliti stagnaciju. Radni ljudi ovih djelatnosti usmjerit će svoje napore

Durđevac konačno dobiva i suvremeni hotel (gradilište snimljeno krajem srpnja 1980. godine)

**KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA
ZAPOSLENIH**

Tablica III.

Naimenovanje	O P C I N A		
	Durđevac	Ludbreg	Koprivnica
VSS	1	1	9
VSSS	4	1	8
SSS	27	23	77
NSS	68	10	30
VKV	35	34	95
KV	200	121	562
PKV	12	4	45
NKV	62	67	269
Ukupno:	409	261	1095

u još brži razvoj trgovine i ugostiteljstva kao značajnog dijela udruženog rada i kao značajnog faktora koji treba da radniku osigura zadovoljavanje svih njegovih životnih potreba, i na taj način doprinesu podizanju njegova blagostanja, što je osnovni cilj socijalističkog samoupravljanja.

RASPOLOŽIVI KAPACITETI TRGOVINE I UGOSTITELJSTVA

Tablica I.

Naimenovanje	O P Ć I N A		
	Đurđevac	Ludbreg	Koprivnica
I. PROSTOR:			
a) prodajni	9558 m ²	2300 m ²	13258 m ²
b) skladišni	1250 m ²	2000 m ²	4200 m ²
II. PRODAVAONICE	192	68	302
III. Broj stanovnika na jednu prodavaonicu	238	300	371
IV. Prodavaonice drugih R.O.*	45	25	45
V. Naselja bez prodavaonice	7	9	55
VI. Ugostiteljski objekti			
a) društveni	28	42	28
b) privatni	35	27	34

* Bez prodavaonica poljoprivrednih zadruga.

ULAGANJA U OSNOVNA SREDSTVA

Tablica II.

U mil. din

Naimenovanje	O P Ć I N A					
	Đurđevac		Ludbreg		Koprivnica	
	76—80	81—85	76—80	81—85	76—80	81—85
Ukupna ulaganja						
a) trgovina	83	112	23	120	61	284
b) ugostiteljstvo	95	15	16	20	25	97
Od toga vlastita sredstva						
a) trgovina	24	35	15	72	47	64
b) ugostiteljstvo	13	5	11	13	17	27

NAPOMENA: Ovaj napis rezultat je zajedničkog rada s **Božom Čudom** iz »Bednje« Ludbreg, **Stjepanom Jagićem** i **Željkom Pecekom** iz »Sloge« Đurđevac.

Bilješke:

¹ Vidi podatke: Raspoloživi kapaciteti trgovine i ugostiteljstva (Tablica I.)

² U ovaj broj nisu uračunati prodajni punktovi poljoprivrednih zadruga i specijaliziranih prodavaonica poljoprivrednih radnih organizacija

³ Moguće je da se ovakav zaključak izvodi i na temelju različito iskazanih statističkih podataka u 1976. i 1980. godini

⁴ Vidi Tablicu III. — kvalifikacijska struktura kadrova

⁵ Izuzetno, ovakve ocjene ne vrijede za Pitomaču i Sokolovac